Türkiye'de Arkeoloji ve Toplum İlişkisi

Kamuoyu Araştırması Sonuç Raporu

SARAT

TÜRKİYE'NİN ARKEOLOJİK VARLIKLARININ KORUNMASI

BIAA British Institute at Ankara — Understanding Turkey and the Black Sea

ICOM UK — international council of museums

ANAMED — Koç University Research Center for Anatolian Civilizations

Department for Culture Media & Sport

British Council

Türkiye'de Arkeoloji ve Toplum İlişkisi

Kamuoyu Araştırması Sonuç Raporu

1. Yönetici Özeti

Bu rapor, Türkiye'de toplumun arkeoloji ve arkeolojik varlıklar ile ilişkisini anlamaya yönelik olarak ülke çapında 3.601 kişi ile yüz yüze görüşerek gerçekleştirilmiş bir kamuoyu araştırmasının sonuçlarını özetleyerek sunmaktadır.

Araştırma, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü başkanlığında Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (ANAMED) ve Uluslararası Müzeler Birliği İngiltere Şubesi (ICOM UK) ile ortaklaşa yürütülen 'Türkiye'nin Arkeolojik Varlıklarının Korunması' (SARAT) projesi kapsamında hayata geçirilmiştir.

Rapor, 1. **Yönetici Özeti,** 2**. Giriş** 3. **Araştırma Yöntemi ve Örneklemi**, 4. **Araştırma Sonuçları,** 5. **Değerlendirme** olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır. Raporun sonuna uygulanmış soruları içeren bir anket formu eklenmiştir.

Araştırmanın saha uygulaması ve verilerin toplanıp değerlendirilmesi KONDA Araştırma ve Danışmanlık Şirketi tarafından yapılmıştır. Araştırma, bu konuda ülke çapında yapılmış ilk araştırmadır. Dünyadaki benzer örneklerinden hem katılımcı sayısının yüksekliği hem de yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak yapılmış olması nedeniyle daha üstündür ve sonuçları bakımından daha güvenlidir.

65 soruluk anket, demografik unsurların ardından arkeolojik varlıklar ile ilgili sorulara yoğunlaşır ve üç bölümden oluşur. İlk bölüm, "**arkeoloji anlayışı**" arkeoloji ile ilgili bilgi düzeyi, arkeolojik varlıklara verilen değer ve anlamları ölçen sorular içerir. İkinci bölüm, **"arkeolojik varlıklar ve geçmiş ile ilişki düzeyi**" ilgi, deneyim ve yorumlamaları konu alır. Son kategori olan **"arkeolojik varlıklara genel yaklaşımlar**" ise daha soyut tanımlamaları sorgular; fikirler, yargılar ve değerlendirmeler olarak alt başlıklara ayrılır.

Anket sonuçları, arkeolojik varlıklarının çeşitliliği ve insanlık tarihini anlamadaki yeri açısından sayılı ülkelerden olan Türkiye'de, bu varlıkların kıymetinin ve onlara sahip olma ayrıcalığının toplumla paylaşılabilmesi adına önemli tespitler içermektedir.

2. Giriş

Bu araştırma, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün başkanlığında Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (ANAMED) ve Uluslararası Müzeler Birliği İngiltere Şubesi (ICOM UK) ile ortaklaşa yürütülen 'Türkiye'nin Arkeolojik Varlıklarının Korunması' (SARAT: Safeguarding Archaeological Assets of Turkey) projesi kapsamında hayata geçirilmiştir. SARAT projesi, Türkiye'de toplumun arkeolojik varlıklara yönelik algı ve tutumunun anlaşılmasına, toplum ile arkeoloji arasındaki ilişkinin geliştirilmesine ve ayrıca arkeoloji ve benzeri alanlarda çalışan profesyonellere yönelik mesleki kapasite artırımına katkı sunmayı amaçlar.

Araştırmanın saha kısmı profesyonel olarak KONDA Araştırma ve Danışmanlık Şirketi tarafından yürütülmüştür. Soruların hazırlanması için bir literatür çalışması yapılmış ve ulusal ve uluslararası örnekler incelenmiştir. Bunun ardından farklı şehirlerde uzmanlar ile akıl arama toplantıları gerçekleştirilerek onların da yönlendirmeleri ile geniş bir soru havuzu oluşturulmuştur. Bu havuz, araştırma şirketi ile son haline getirilmiş, bir pilot çalışma yapılarak işlemeyen sorular tespit edilmiş ve anket formu son haline getirilmiştir. Saha çalışması, örnekleme sistemi kullanılarak, Türkiye'nin 29 ilinde ve 103 ilçesinde 3.601 kişi ile yüz yüze görüşerek 11-12 Mayıs 2018 tarihlerinde yapılmıştır.

Kamuoyu araştırması, ülke çapında bu konuda ve bu kapsamda yapılmış ilk ve tek araştırmadır. Dünyadaki benzer örnekler ise gerek örneklem sayısı gerekse görüşme tekniği olarak bu araştırma kadar geniş kapsamlı değildir. Avrupa Birliği ya da Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılmış olan benzer çalışmalarda kullanılan teknik telefon, posta ya da e-posta yoluyla yapılan görüşmeler ya da cevaplanması istenilen formlardır.

Bu özet rapor, araştırmanın gerekçesi, yöntemi, başlıkları ve sonuçlarını sentezleyerek sunmaktadır. Raporun ekinde bulunan anket formu katılımcılara yönetilen tüm soruları, sorulma sıralarında gösterir. 3.601 anket sonucu araştırma şirketi tarafından Excel ve SPSS dosyaları olarak sayısallaştırılmıştır. Raporda sunulan analizler ve grafikler bu verilerden yola çıkarak hazırlanmıştır.

3. Araştırma Yöntemi ve Örneklemi

Arkeolojik varlıklara yaklaşımın ve arkeoloji algısının anlaşılmasına dair yapılan bu anket çalışması ile kamuoyunda mevcut olduğunu varsaydığımız bazı tutum ve yargıların niceliksel bir tabana oturtulması amaçlanmıştır. Arkeolojik varlıklarla bağlantılı çeşitli konularda toplumun benimsediği yaklaşımlar, örneğin arkeoloji ile ilgili bilgiye/habere hangi kanallardan ulaştıkları gibi işlevsel sorular aracılığıyla incelenmiştir.

Araştırmanın birincil amacı toplum ile arkeoloji arasında hali hazırda var olan çok katmanlı ilişkinin anlaşılmasıdır. Ortaya çıkan bulguların ışığında bu ilişkinin olumlu yönde geliştirilmesi için düşünce üretmek, strateji tasarlamak ve elle tutulur öneriler sunmak mümkün olacaktır.

‘‘Bir bütünü anlamak, genele dair kanaat oluşturmak için, bütün içerisinden bütünü temsil edecek şekilde seçilen sınırlı küme’’ olarak tarif edilen örneklem, çeşitli değişkenler göz önünde bulundurularak seçilmektedir. Bu değişkenler, bölge, yerleşim yeri (kır, kent, metropol) ve eğitim olarak sıralanabilir.

Bu değişkenler göz önünde bulundurularak araştırmanın saha çalışması dört farklı örneklem grubunda yürütüldü ve tüm örneklemlerde aynı anket formu kullanıldı. Araştırma, Türkiye, İstanbul, Antalya ve Güneydoğu örneklemleri olmak üzere Türkiye genelinde toplam 29 ilin 103 ilçesinde 3601 kişi ile hanelere gidilerek, 18 yaş ve üstündeki kişilerle yüz yüze görüşülerek gerçekleştirildi.

Türkiye örnekleminde aşağıda belirtilen il ve ilçelerde yüz yüze görüşmeler yapıldı. Bu rapor Türkiye örnekleminin sonuçlarını derlemektedir.

	Düzey 1 (12 Bölge)	**Düzey 3 (İller)**
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Anadolu	Ankara, Konya
3	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Kocaeli
4	Ege	Denizli, İzmir, Kütahya
5	Batı Marmara	Balıkesir, Çanakkale, Edirne
6	Akdeniz	Adana, Antalya, Hatay, Mersin
7	Batı Karadeniz	Samsun, Tokat
8	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas
9	Doğu Karadeniz	Trabzon
10	Güneydoğu Anadolu	Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Şanlıurfa
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Van
12	Kuzeydoğu Anadolu	Erzurum, Kars

65 sorudan oluşan anket, demografik unsurların ardından arkeolojik varlıklar ile ilgili sorulara yoğunlaşır ve toplam 4 bölümden oluşur. Soruların 9 tanesi açık uçlu, diğerleri çoktan seçmeli olarak soruldu.

Arkeoloji ile ilgili olan sorular 3 başlık altında toplandı:

I. Bölüm **“Arkeoloji Anlayışı”**: Arkeoloji ile ilgili bilgi düzeyi, arkeolojik varlıklara verilen değer ve anlamları ölçen sorular içerir.

II. Bölüm **"Arkeolojik Varlıklar ve Geçmiş ile İlişki Düzeyi"**: İlgi, deneyim ve yorumlamaları konu alır.

III. Bölüm **"Arkeolojik Varlıklara Genel Yaklaşımlar"**: Fikirler, yargılar ve değerlendirmeler gibi daha soyut tanımlamaları irdeler.

4. Araştırma Sonuçları

4.1.Temel Demografik Göstergeler

Türkiye örnekleminde görüşülen kişilerin yaşadıkları yerleşim birimlerine göre nüfus dağılımına baktığımızda, Türkiye'deki nüfus dağılımına paralel biçimde, yüzde 14'ünün **kırsal**, yüzde 34'ünün **kent** ve yüzde 52'sinin **metropol** nüfusu olduğunu görüyoruz. Bu araştırmada kır-kent-metropol idari tanımdan farklı olarak tanımlanmıştır. Nüfusu 4.000'in altında olan yerleşim yerleri kır, 4.000 üzeri kent ve nüfusu en yüksek 15 şehrin bütünleşik şehir merkezi sınırlarındaki yerleşim yerleri ise metropol olarak tanımlanmıştır. Buna göre:

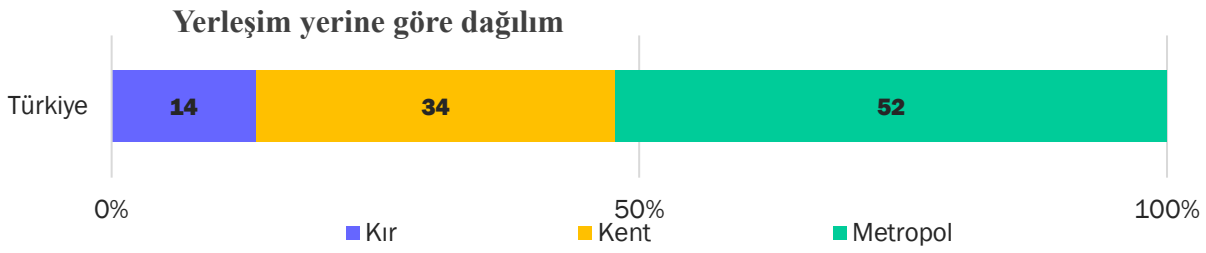

Görüşülen kişilerin yüzde 48'i **kadınlar** ve yüzde 52'si **erkeklerden** oluşur.

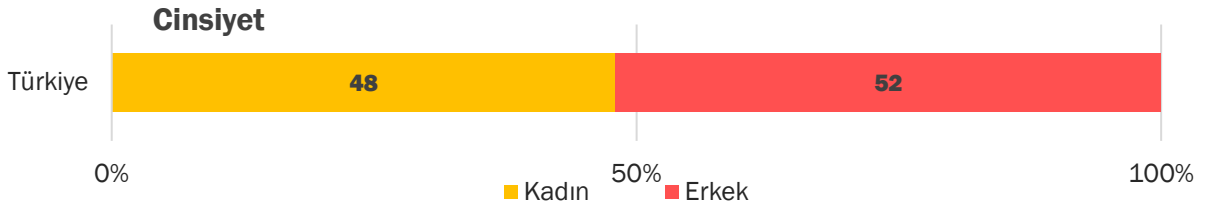

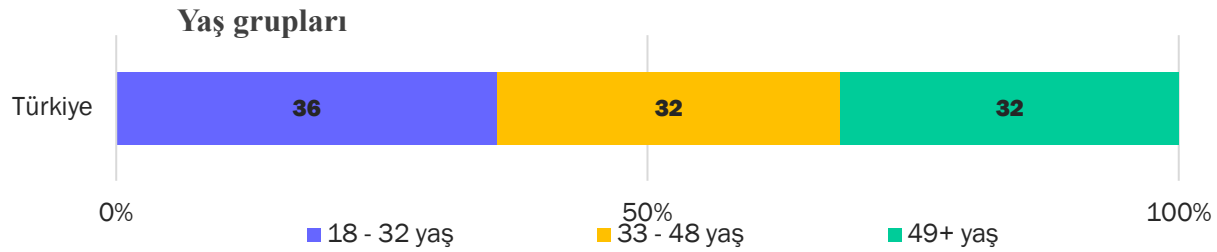

Araştırma örnekleminde 18 yaş ve üstündeki kişilerle görüşüldü. Görüşülen kişileri yaşlarına göre 3 grupta ele alındı; 18 – 32 yaş, 33 – 48 yaş, 49 ve üzeri yaş.

Eğitim düzeylerini değerlendirmek için mezuniyet durumlarına göre farklılaşmış üç ana küme belirlendi: Lise altı bir seviyede eğitimi olan veya hiç eğitimi olmayanlar, lise mezunları ve üniversite mezunları. Lise altı eğitimi olanlar yüzde 49 ile büyük çoğunluğu oluşturuyor. Geri kalanların ise yüzde 33'ü lise, yüzde 18'i ise üniversite mezunudur. Üniversite mezunları arasında yalnızca yüzde 1,7 yüksek lisans ve doktora eğitimine sahiptir.
Eğitim düzeyine biraz daha yakından bakınca, Türkiye'deki her 100 kişiden 6'sının okuma yazma bilmediğini, 3'ünün ise okuma yazma bildiğini ama herhangi bir okuldan mezun olmadığı görülür. Her 4 kişiden 1'i ilkokul mezunu, 3 kişiden 1'i ise lise mezunudur.

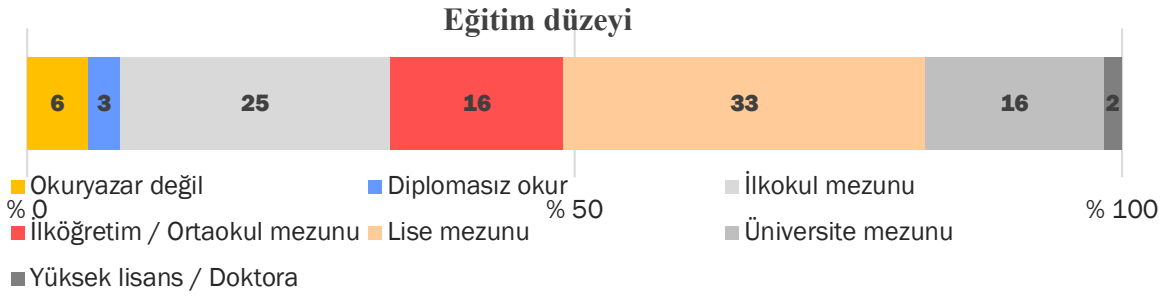

Demografik yapıyı daha iyi tanımlayabilmek için çeşitli **ekonomik göstergeler** de değerlendirildi. Bu kriterlerin arasında çalışma durumu, hane başı aylık toplam gelir, hanede yaşayan kişi sayısı ve ekonomik sınıf kümeleri vardır.

Gruplanmış çalışma durumlarına göre görüşülenlerin yüzde 14'ünün devlet memuru, özel sektör çalışanı veya serbest meslek sahibi gibi üst düzey çalışan, yüzde 25'inin işçi, esnaf veya çiftçi, yüzde 14'ünün emekli, yüzde 27'sinin ev kadını, yüzde 13'ünün öğrenci ve yüzde 7'sinin de işsiz olduğunu görüyoruz. Bu veriler arasında sadece kadınları kapsadığı halde ev kadını olanların en yüksek orana sahip olması dikkat çekiyor. Örneklemin neredeyse yarısının kadınlardan oluştuğunu düşünürsek her 2 kadından 1'i çalışmıyor ve kendini ev kadını olarak tanımlıyor.

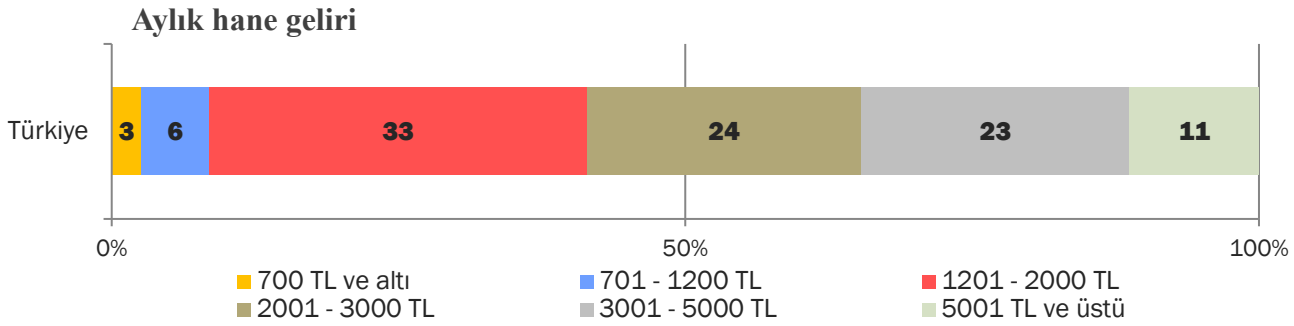

Görüşülen kişilere yaşadıkları **hanenin aylık toplam geliri** açık uçlu olarak soruldu ve alınan yanıtlar 6 aralıkta gruplandı. Buna göre aylık hane geliri 700 TL ve altında olanların oranı yüzde 3, 701 – 1200 TL arasında olanlar yüzde 6, 1201 – 2000 TL arası olanlar yüzde 33, 2001 – 3000 TL arası olanlar yüzde 24, 3001 – 5000 TL arası olanlar yüzde 23 ve 5000 TL üzerinde olanlar yüzde 10 oranındadır.

Hane başı aylık gelirin yanı sıra hanede yaşayan kişi sayısını değerlendirildiğinde yüzde 64'lük büyük çoğunluğun 3-5 kişilik hanelerde yaşadığı görülmektedir.

Araştırma kapsamında görüşülen kişilere doğrudan "Kendinizi hayat tarzı bakımından aşağıdaki üç grubun hangisinde sayarsınız?" sorusu yöneltildi. Sunulan **hayat tarzı** seçenekleri; modern, geleneksel muhafazakâr ve dindar muhafazakârdı. Gelen yanıtlara göre görüşülenlerin yüzde 35'i kendisini modern, yüzde 39'i geleneksel muhafazakâr ve yüzde 26'sı dindar muhafazakâr olarak tanımlıyor.

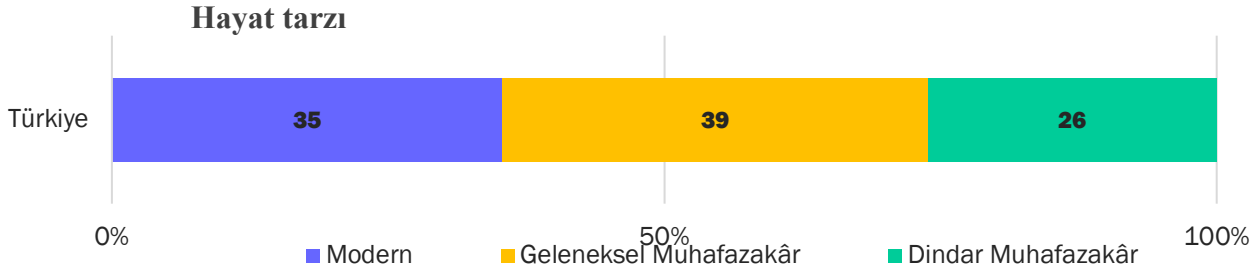

Türkiye genelinde görüşülenlerin yüzde 72'si **sosyal medya** kullandığını, yüzde 28'i ise kullanmadığını söylüyor. Sosyal medya kullananların tercih ettiği araçlara bakıldığında Türkiye genelinde en çok kullanılan sosyal medya araçlarının Whatsapp, Facebook, Instagram ve Youtube olduğunu görülmekte. Ankete katılanların yüzde 6'sı internete giriyor ancak sosyal medya kullanmıyor, yüzde 22'si ise internete hiç girmiyor.

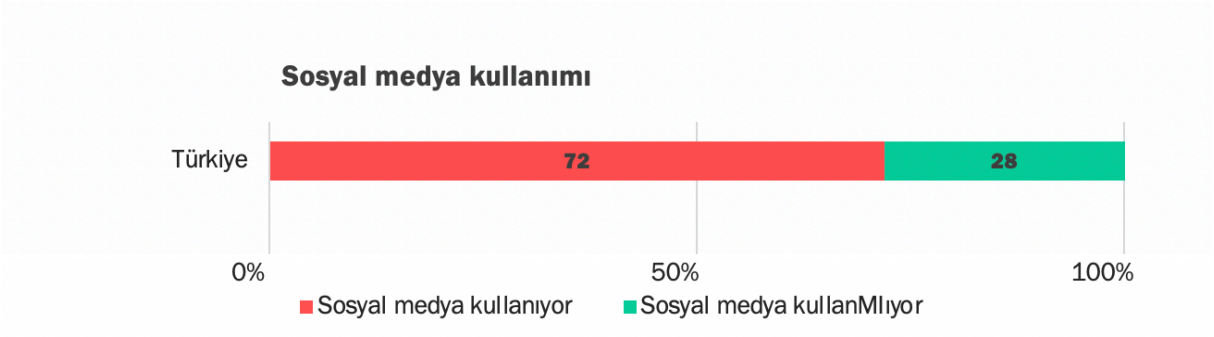

4.2. Arkeoloji ile İlgili Bulgulara Yakından Bakış

4.2.1. Arkeoloji Anlayışı: Bilgi düzeyi, arkeolojik varlıklara verilen değer ve anlamlar

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin arkeoloji algılarını ve bakış açılarını anlamaya yönelik seçenekli ve açık uçlu bazı sorular yöneltildi. "**Arkeoloji kelimesini duyduğunuzda aklınıza ilk ne geliyor?"** sorusuna gelen yanıtlar kendi aralarında grupladığında Türkiye genelinde görüşülenlerin yüzde 36'sı arkeoloji denilince akıllarına ilk gelenin kazıya ilişkin şeyler, yüzde 20'si tarihi eser ve yüzde 13'ü de tarihle ilişkili şeyler olduğunu söyledi. Bunun yanı sıra yüzde 4'ü araştırma ve bilim, yüzde 3'ü ören yeri ve müzeler, yüzde 2'si de antika ve define ile ilişkilendirdi. Bir fikri olmadığını söyleyenlerin oranı yüzde 4 ve yanıt vermeyenlerin oranı ise yüzde 15.

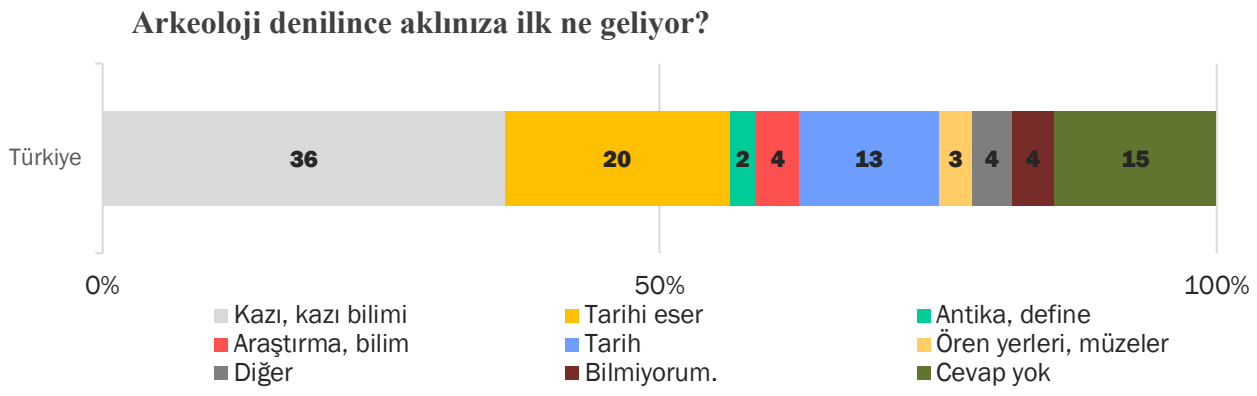

Arkeoloji kazılarında çıkan eski eser ve kalıntılardaki sahiplik hakkının devlete ait olduğu fikri yaygın olarak benimseniyor. Görüşülenlerin yüzde 85'i sahiplik hakkının devlete ait olduğunu söylerken yüzde 5'i kazı ekibi, yüzde 4'ü toprak sahibi, yüzde 2'si kazıyı finanse eden grup ve yüzde 4'ü de belediye yanıtını vermiş.

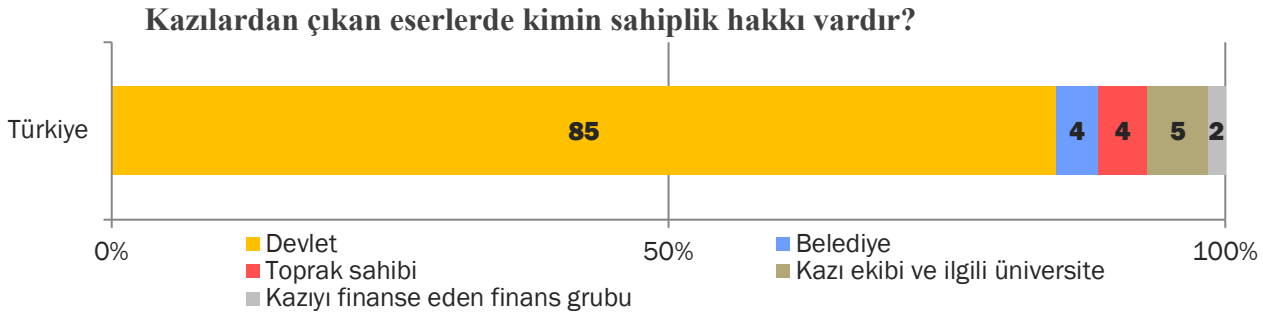

"Türkiye'de yaşamış eski uygarlıklardan hangilerini biliyorsunuz?" şeklinde açık uçlu olarak sorulduğunda her 2 kişiden 1'i en az bir uygarlık ismi söylerken geri kalanlar ya bilmediklerini söyledi ya da herhangi bir yanıt vermedi.

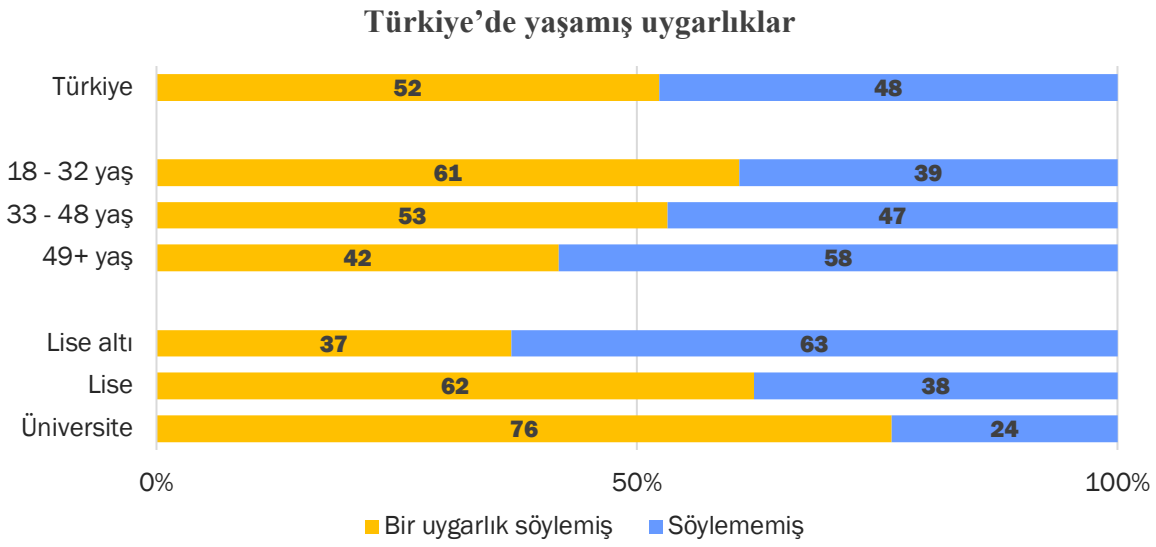

Türkiye'de yaşayan eski uygarlıklardan en az birini söyleme oranlarında yaşın ve eğitim durumunun etkisi olduğunu görülmekte. Bu konuda en çok fikir sahibi olanlar gençler ve üniversite mezunları. Yaş gençleştikçe ve eğitim seviyesi arttıkça bir uygarlık söyleme oranı artıyor. Her 4 üniversite mezunundan yaklaşık olarak 3'ü bir uygarlık adı söylemiş. Açık uçlu olarak sorulan bu soruya verilen cevaplar gruplandığında ilk sırayı %13 ile **Etiler** almakta. Sonrasında öne çıkan sonuçlar, %9 **Osmanlılar**, %5 **Lidyalılar**, %4 **Bizanslılar,** %4 **Sümerler,** % 4 **Selçuklular** olmuştur.

Araştırmada 10 farklı müze ve arkeolojik alan sıralanarak katılımcılara hangilerini bildikleri soruldu. Yanıtlar şu şekilde sıralandı:

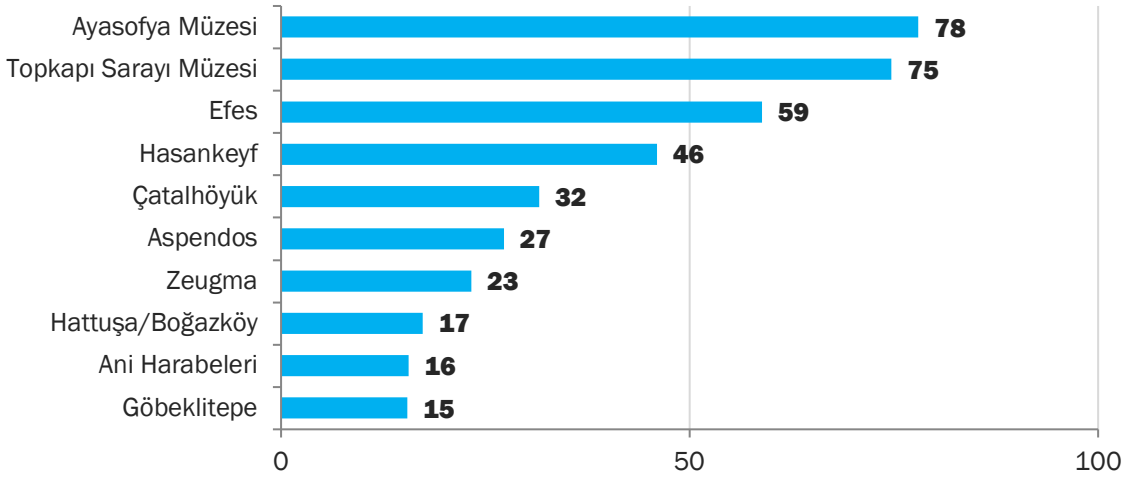

Türkiye genelinde arkeolojik kalıntılar en çok manevi değerleriyle benimseniyor. Görüşülenlerin tercihlerine/cevaplarına göre arkeolojik kalıntılara yüzde 60 **manevi,** yüzde 50 **sanatsal,** yüzde 47 **bilimsel** ve yüzde 32 **ekonomik** değer veriliyor.

4.2.2. **Arkeolojik varlıklar ve geçmiş ile ilişki düzeyi:** İlgi, deneyim ve yorumlamalar

Araştırmada görüşülen kişilerin arkeolojiye olan ilgilerini ölçmek için, kendi ve insanlığın geçmişini anlamaya çalışma, kültürel miras, arkeoloji ile ilgili bilgi edinme, arkeolojik alanları ziyaret etme deneyimi gibi çeşitli konularda sorular yöneltildi.

Görüşülenlere **yaşadıkları yerin yakınlarında arkeolojik alan**, ören yeri bulunup bulunmadığını sorulduğunda yüzde 30'u 'evet' ve yüzde 70'i 'hayır' olarak yanıtladı. Evet yanıtını verenlerin yalnızca yüzde 27'si bu arkeolojik alan ya da ören yerinin adını söyledi ve bunların ise ancak yüzde 54'ü bu yerleri ziyaret ettiğini dile getirdi.

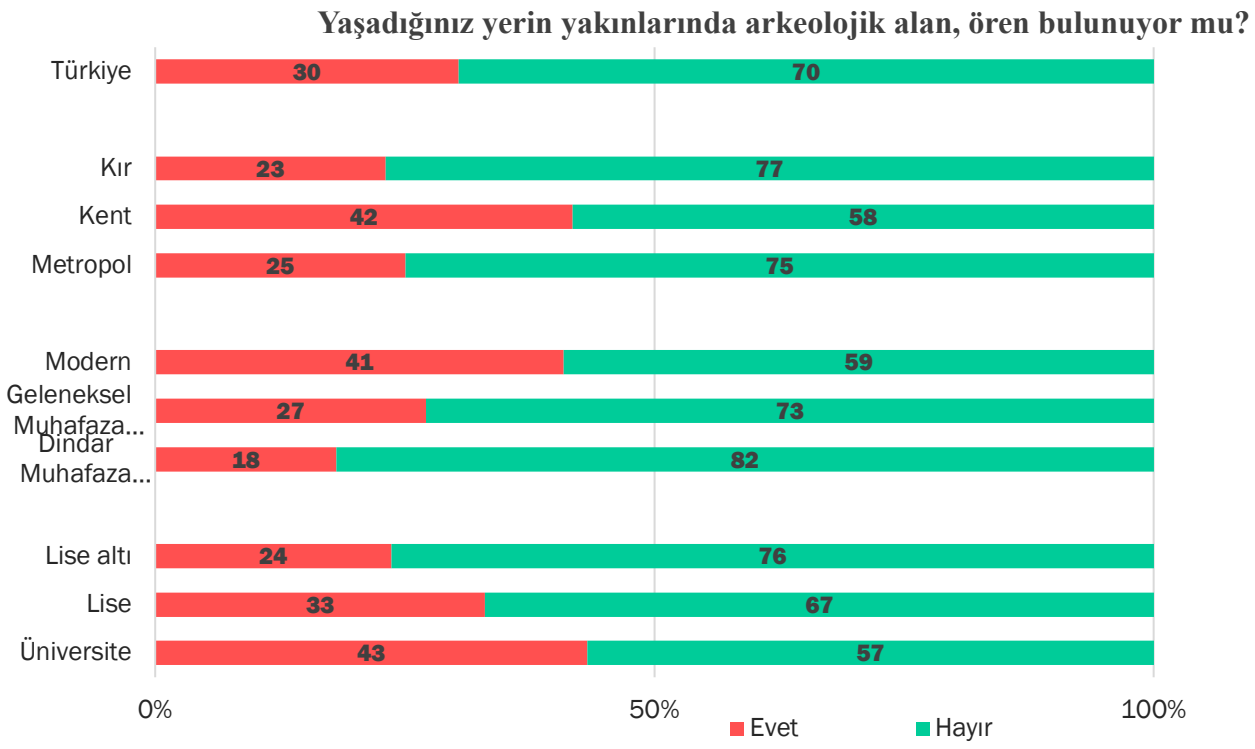

Şubat 2018'de soy ağacı sorgulama hizmeti e-devlette hizmete girmişti. Ankete katılanların yarısından fazlası, yüzde 56'sı **e-devlet üzerinden soy ağacına** baktığını belirtti. Soy ağacına bakanlar arasında en çok 18 – 32 yaş arasındaki gençler, üniversite mezunları ve modernler ön plana çıkıyor.

'Bugünkü Türkiye'yi hangi uygarlık meydana getirmiştir?' sorusuna, sunulan seçenekler arasında, en çok "binlerce yıldır yaşamış tüm medeniyetler" yanıtı alındı. Görüşülenlerin yüzde 46'sı 'binlerce yıldır yaşamış tüm medeniyetler', yüzde 28'i 'Selçuklu ve Osmanlılar', yüzde 16'sı 'Türkler' ve yüzde 10'u 'Müslümanlar' yanıtını verdi.

Bugünkü Türkiye'yi hangi uygarlık meydana getirmiştir?

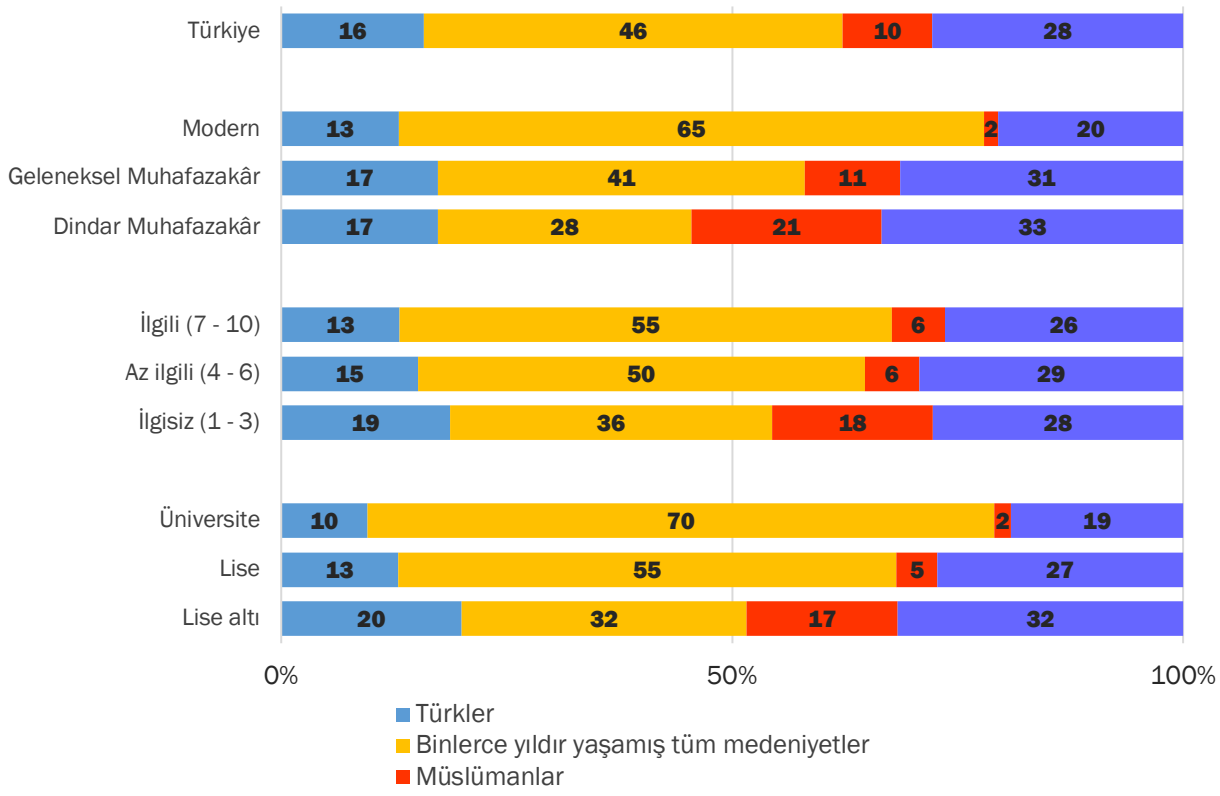

İnsanlığın geçmişini anlamaya olan ilgilerini 1 (hiç ilgili değilim) ila 10 (çok ilgiliyim) arasında değerlendirmeleri istendi ve bu değerlere ilişkin yanıtlar 3 aralıkta gruplandı. Buna göre Türkiye örnekleminin ancak yüzde 29'u geçmişi anlamaya ilgi duyuyor. Bunun yanı sıra ilgi düzeylerinde eğitim durumu ve hayat tarzlarının etkisinden bahsetmek mümkün. Türkiye örneklemi genelinde ilgisizlerin oranı yüzde 34 iken, eğitim seviyesi lise altı olanların yüzde 49'u konuya ilgisiz. Türkiye genelinde ilgililerin oranı yüzde 29 iken üniversite mezunlarının yüzde 52'si insanlığın geçmişini anlamaya ilgi duyuyor.

Görüşülenlerin yüzde 26'sı doğrudan insanlığın geçmişini anlamakla ilgilenmediklerini belirtirken ilgilenenlerin en çok söylediği sebepler arasında sırasıyla '**atalarını öğrenmek**', '**eski insanların nasıl yaşadığını öğrenmek**' ve '**tarihle ilgili olması**' yer alıyor.

Arkeoloji ile ilgili bilgiye en çok televizyon, müzeler ve internetten ulaşılıyor. **Televizyon** yüzde 37, **müzeler** yüzde 35, **internet** yüzde 34 olmak üzere oldukça benzer oranlarda en çok kullanılan kaynaklarken yüzde 18'i kitapları ve yüzde 17'si de seyahati kaynak olarak kullanılıyor. En az kullanılan bilgi kaynağı ise yüzde 2 cevap oranıyla okullar.

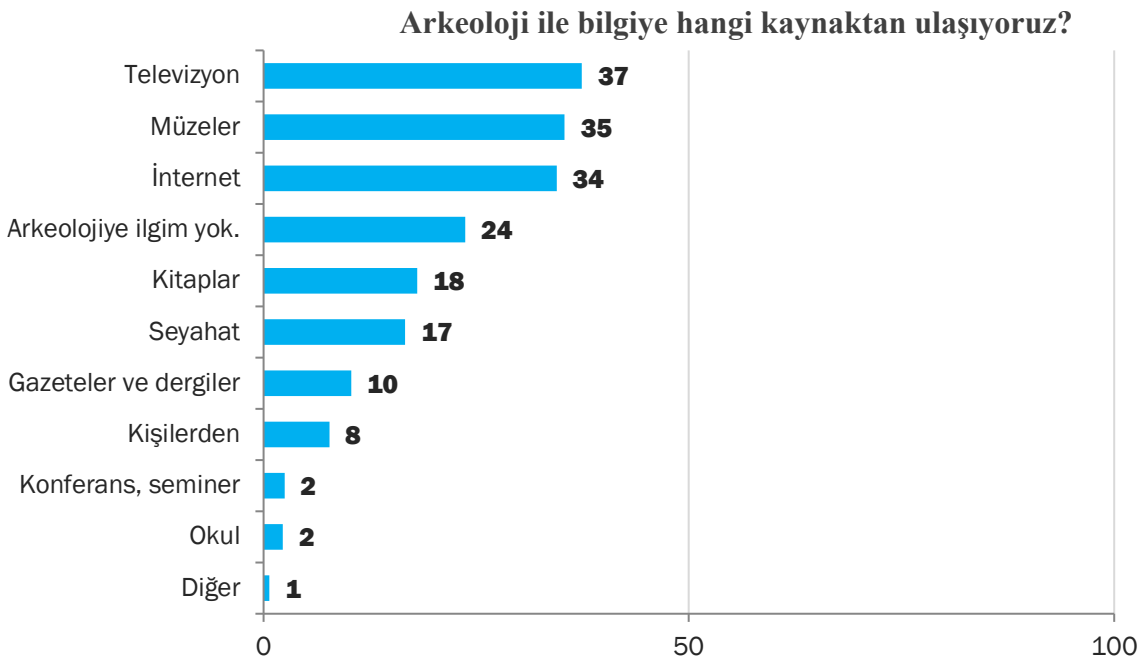

Bu sonuçlara rağmen toplumun arkeoloji ile ilgili bilgiye ulaşması konusunda en çok Kültür ve Turizm Bakanlığı sorumlu tutuluyor ve okulların da bu konuda sorumlu olması gerektiği düşünülüyor. Toplumun arkeolojiyle ilgili bilgi edinmesiyle ilgili sorumluluğun kimde olduğu sorulduğunda yüzde 42 **Kültür ve Turizm Bakanlığı**, yüzde 23 **okullar,** yüzde 17 **arkeologlar** ve yüzde 10 **müzeler** cevaplarını verdi. Eğitim arttıkça "Kültür ve Turizm Bakanlığı" sorumludur diyen oranı artıyor. Üniversite mezunlarında "Kültür ve Turizm Bakanlığı" cevabını verenlerin oranı yüzde 55.

Her 2 kişiden 1'i **yabancı arkeologların Türkiye'de çalışmalarının arkeoloji bilimi için faydalı** olduğunu düşünürken her 4 kişiden 1'i de bu fikre katılmıyor. Her 10 kişiden 9'u **tarihi eserlere zarar verenler cezalandırılmalıdır** diyor. Ayrıca tüm hayat tarzlarının bu konuda hemfikir olması da dikkat çekmekte. Her 5 kişiden 4'ü Türkiye'nin **arkeolojik varlıklarının okullarda okutulması** gerektiğini düşünüyor.

Gündelik hayattaki arkeoloji pratiklerini değerlendirmek için ilk önce bir arkeolojik alanı ziyaret edip etmediklerine bakıldı. Türkiye örneklemindekilerin yüzde 48'i yani neredeyse her 2 kişiden 1'i daha önce bir **arkeolojik alanı ziyaret etmiş**. En çok ziyaret edenlerse üniversite mezunları ve modernler; üniversite mezunlarının yüzde 81'i ve modernlerin yüzde 68'i arkeolojik bir alanı ziyaret etmiş.

Bu soruya cevap verenlerin çalışma durumuna bakıldığında arkeolojik bir yeri en az ziyaret eden kümenin ev kadınları olduğunu görülmekte. Türkiye örnekleminde her 100 kişiden 48'i arkeolojik bir yeri ziyarete etmişken, bu oran ev kadınlarında yüzde 29'a düşüyor. En çok ziyaret eden gruplar ise öğrenciler ve üst düzey çalışanlar.

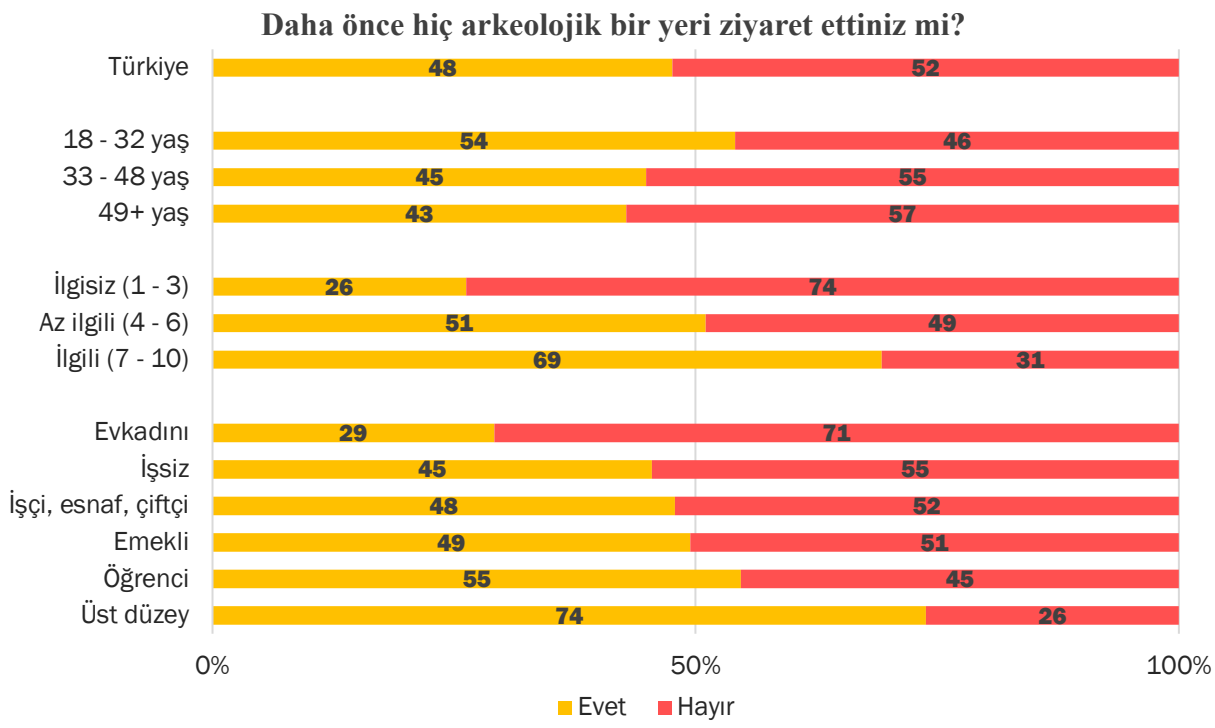

Daha önce herhangi **bir arkeolojik alanı ziyaret etmemiş olanlar** Türkiye örnekleminin yüzde 52'sini oluşturuyor. Henüz arkeolojik bir alanı ziyaret etmemiş bu kişiler arasında her 5 kişiden 3'ü **imkanı olsa arkeolojik alan ziyaret etmek isteyeceğini** söylüyor. Her 5 kişiden 1'i gitmeyi düşünüyor ve yine her 5 kişiden 1'i de gitmeyi düşünmüyor. Daha önce arkeolojik alan ziyaret etmemiş modernlerin yüzde 40'ı gitmeyi isterken, dindar muhafazakârların sadece yüzde 9'u gitmeyi düşünüyor ve yüzde 30'u da gitmeyi hiç düşünmüyor.

Her 2 kişiden 1'inin kendi ya da yakınlarının **çocukları okul aracılığıyla müze veya arkeolojik alan ziyaret etmiş**. Görüşülenlere **Müzekartları** olup olmadığı sorulduğunda yalnızca yüzde **12**'sinden evet yanıtı alındı.

Arkeoloji ile ilişki yalnızca ziyaret etmek veya yakınında yaşamak şeklinde kurulmuyor. Arkeolojik dolguya ve kalıntılara büyük zarar veren kaçak kazılar bu ilişkinin bir diğer biçimi olabilmekte. Bu konu '**yakın çevrenizden define bulan birileri oldu mu**?' diye sorulduğunda görüşülenlerin yüzde 7'si evet cevabını verdi. Bununla birlikte her 4 kişiden 3'ü kaçak kazı yapıldığını görünce polis ya da jandarmayı arayacağını söylüyor. Hiçbir şey yapmayacağını söyleyenlerin oranı ise yüzde 12.

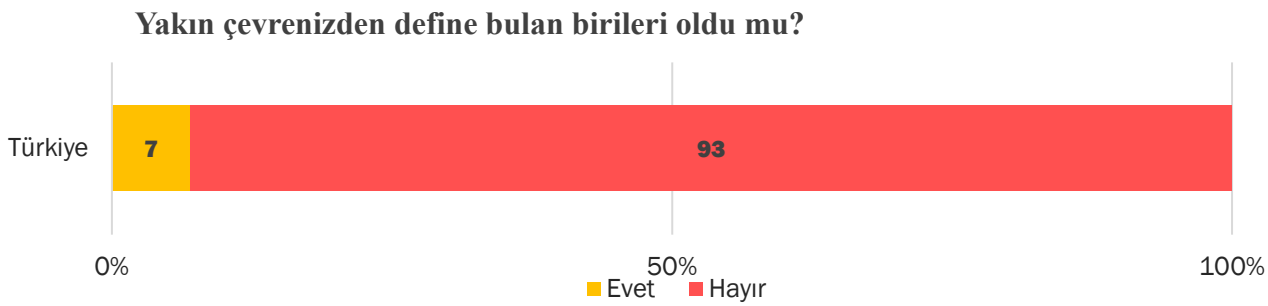

4.2.3 **Arkeolojik varlıklara genel yaklaşımlar:** Fikirler, yargılar ve değerlendirmeler

Bu bölümdeki sorular arkeoloji ile ilgili genel yargıları ölçmek için soruldu. Görüşülenlerin arkeolojiye bakış açılarını anlayabilmek için bir dizi yargı cümlesi sıralanarak bu yargıları 'kesinlikle yanlış' ve 'kesinlikle doğru' arasında değişen 5'li bir ölçekte değerlendirmeleri istendi. Bu bölümden çıkan bazı bulgular aşağıdaki gibidir:

- Toplumun **%89'u** Türkiye'den yurtdışına kaçırılmış eski eserlerin geri getirilmesi gerektiğini düşünüyor
- Türkiye'de geçmiş uygarlıklardan kalan kalıntıları kendi kültürümün bir olarak görüyorum diyenlerin oranı **%82**
- Defineciliğin suç olduğu ve önlenmesi gerektiğini düşünenlerin oranı **%80**
- Görüşülen kişilerin **%67'si** Türkiye'de eski eserlerin yeterince korunmadığını düşünüyor
- Arkeoloji bilimi turizme hizmet etmelidir diyenlerin oranı ise **%76.**
- Yol ve baraj yapımı için tarihi eserlerin feda edilebileceğini düşünenlerin oranı **%14**
- Yaşadığı yerin yakınlarında arkeolojik kazı yapılmasını istemeyenlerin oranı **% 33**

5. Değerlendirme

Tüm bu veriler bir arada değerlendirildiğinde arkeoloji toplumun tanıdığı ve temas ettiği bir kavram olmasına rağmen, bilgi seviyesinin (geçmiş medeniyetler, tarihi/arkeolojik alanlar) düşük olduğu gözlemleniyor. Öte yandan, arkeolojik varlıklara değer veriliyor ve oldukça çarpıcı sayıda insan bu değerleri manevi, sanatsal, bilimsel olarak sıralıyor.

Ziyaret etmek kolaylaştırıldığında pek çok kişinin arkeolojik alanları ziyaret etmek istediği önemli bir bulgu olarak ortaya çıkıyor. Ayrıca, toplumun nerdeyse yarısının bugünkü Türkiye'yi binlerce yıldır yaşamış tüm medeniyetlerin oluşturduğunu belirtmiş olması arkeolojik varlıkların korunmasında kolektif olarak atılacak adımların başarısı konusunda umut doğuruyor.

Yaşamın pek çok başka alanında olduğu gibi arkeoloji ile ilgili bilgiye de en çok medyadan özellikle televizyondan ulaşılıyor. Müzeler ve internet bunu takip ediyor. Türkiye'de sosyal medya kullanım oranları da oldukça yüksek fakat televizyon, halen, ana haber kaynağı olarak görülmekte.

Devletin arkeolojik kalıntıların sahibi olduğu çok büyük bir çoğunluk tarafından biliniyor ve yine devletin korumadan ve eğitimden sorumlu olduğu düşünülüyor.

Görüşülenlere arkeoloji ve ilişkili konularda fikirlerinin doğrudan ve açık uçlu şekilde sorulduğu sorularda yanıt alınamama oranlarının genel olarak dikkate alınmaya değer olduğu söylenebilir. Yanıt vermeme ya da fikir beyan etmeme oranları genellikle hayat tarzı, eğitim durumu ve yaş aralıklarına göre değişiyor. Modernler, gençler ve üniversite mezunları arkeoloji hakkında daha fazla fikre sahip ve bakış açılarını paylaşmak konusunda daha katılımcı iken dindar muhafazakârlar, lise altı eğitime sahip olanlar ve 49 yaş üzerindekiler arasında fikir beyan etmeme ve yanıt vermemenin daha yüksek olduğu görülüyor.

Görüşülenlerin arkeolojiye bakış açıları, arkeolojiye duydukları ilgi ve deneyimleriyle ilişkili yanıtlarına hayat tarzları kümesi ayrımlarında bakıldığında arkeolojiyle ilgili en çok fikir beyan edenlerin, ilgi gösterenlerin ve korunmasını isteyenlerin modernler olduğu görülüyor. Geleneksel muhafazakârlar genellikle Türkiye geneli ile benzer değerlere sahipken, dindar muhafazakârlar ortalamanın altında değerlere sahip.

Sonuç olarak, yukarıda bazı örnekleri detaylı olarak tartışılmış olan anket sonuçları, Türkiye'de arkeolojik varlıklara verilen önem ve yüklenen anlamlar, bu varlıklara gösterilen ilgi ve bilgi düzeyleri gibi konularda önemli tespitler içermektedir. Bu tespitler ışığında, arkeolojik varlıkların korunması konusunda sürdürülebilir, kalıcı ve yaratıcı girişim ve faaliyetlerin tasarlanması etkili olacaktır.

Dikkat! ( ) : Tek seçenek sembolü [ ] : Çoklu seçenek sembolü.

VG No:

KONDA ARAŞTIRMA

İYİ GÜNLER EFENDİM,

İzninizle size birkaç kısa soru soracağım. Anketimiz yaklaşık 10 dakikanızı alacaktır. Araştırmamız, tek tek kişilerin değil, genelde halkın ne düşündüğünü belirlemeyi amaçlayan bir çalışmadır. Sorularımızla ilgili samimi fikirlerinizi rica ediyoruz. İlginize ve yardımlarınıza çok teşekkür ederiz.

MK Kodu (Zarfın üzerinde yazılıdır): …….

1. Konuşulan kişinin cinsiyeti ( ) Kadın ( ) Erkek

2. Kaç yaşındasınız? ……

3. Eğitim durumunuz, yani son bitirdiğiniz okul nedir?

( ) Okuryazar değil ( ) Diplomasız okur ( ) İlkokul mezunu ( ) İlköğretim / Ortaokul mezunu
( ) Lise mezunu ( ) Üniversite mezunu ( ) Yüksek lisans / Doktora

4. Hangi ilde / şehirde doğdunuz? *(ANKETÖRE: **İL** adını yazınız, İLÇE adı yazmayınız.) : .....*

5. Medeni durumunuz nedir? ( ) Bekar ( ) Sözlü/nişanlı ( ) Evli ( ) Dul ( ) Boşanmış

6. Bu evde / hanede kaç kişi oturuyor (çocuklar dahil)? : ……

7. Geçen hafta para kazanmak için bir işte çalıştınız mı? Çalıştınızsa mesleğiniz nedir?

ÇALIŞIYOR İSE:

( ) Devlet memuru, şef, müdür vb.
( ) Özel sektörde memur, müdür vb.
( ) İşçi
( ) Küçük esnaf / zanaatkâr /şoför vb.
( ) Tüccar/sanayici/işadamı
( ) Doktor, mimar, avukat vs. (Serbest meslek)
( ) Çiftçi, ziraatçı, hayvancı
( ) Çalışıyor, diğer: …….

ÇALIŞMIYOR İSE:

( ) Emekli
( ) Ev kadını
( ) Öğrenci
( ) İşsiz, iş arıyor
( ) Çalışamaz halde

8. Kendinizi, HAYAT TARZI bakımından aşağıda sayacağım üç gruptan hangisinde sayarsınız? *(ANKETÖRE: Aşağıdaki cevapları okuyunuz, deneğin söylediği TEK seçeneği işaretleyiniz)*

( ) Modern ( ) Geleneksel Muhafazakâr ( ) Dindar Muhafazakâr

9. Arkeoloji kelimesini duyduğunuzda aklınıza ilk ne geliyor? : ……...……..

10. Yaşadığınız yerin yakınlarında arkeolojik alan, ören yeri bulunuyor mu? ( ) Evet ( ) Hayır

11. *(Evetse)* **Neresi? İsmini söyler misiniz? :**…….

12. *(Evet ise ve yer söylediyse)* **Peki burayı ziyaret ettiniz mi?** ( ) Evet ( ) Hayır

13. Türkiye'de bildiğiniz arkeolojik yerler varsa birkaç tane sıralar mısınız?:

1) …….....…… **2)** …….....…….. **3)** …….....…….

14. Arkeologlar ne iş yapar?: …….

15. Arkeoloji kazılarından çıkan eski eserlerde ve kalıntılarda kimin sahiplik hakkı vardır?

( ) Devlet ( ) Belediye ( ) Toprak sahibi
( ) Kazı ekibi ve ilgili üniversite ( ) Kazıyı finanse eden finans grubu

16. Türkiye'de yaşamış eski uygarlıklardan hangilerini biliyorsunuz? : ……...……...

17. Şu saydığım yerlerden hangilerini biliyorsunuz? *(ANKETÖRE: Geçerli olan TÜM seçenekleri işaretleyin.)*

[ ] Ayasofya Müzesi [ ] Efes [ ] Hasankeyf [ ] Topkapı Sarayı Müzesi [ ] Ani Harabeleri
[ ] Göbeklitepe [ ] Zeugma [ ] Aspendos [ ] Çatalhöyük [ ] Hattuşa/Boğazköy

18. Siz / ailenizden biri E-Devlet üzerinden Alt-Üst Soy Bilginize / Soy ağacınıza baktınız mı? Köklerinizi araştırdınız mı?

( ) Evet ( ) Hayır

19. Sizce arkeolojik kalıntılar hangi değerlere sahiptir?

[ ] Değeri yoktur [ ] Bilimsel [ ] Manevi [ ] Ekonomik
[ ] Sanatsal [ ] Siyasi [ ] Hobi, ilgi alanı [ ] Diğer: ……

20. Aşağıdakilerden hangilerini kültürel mirasınız olarak düşünürsünüz?

[ ] Osmanlı'dan kalan saraylar, camiler, hamamlar
[ ] Selçuklu'dan kalan kervansaraylar, köprüler
[ ] Bizans'tan kalan kiliseler, manastırlar, su sarnıçları
[ ] Antik kentler, höyükler
[ ] Destanlar, masallar, türküler
[ ] Gelenekler, görenekler, ananeler

21. Bugünkü Türkiye'yi hangi uygarlıklar meydana getirmiştir?

( ) Türkler ( ) Binlerce yıldır yaşamış tüm medeniyetler ( ) Müslümanlar ( ) Selçuklular ve Osmanlılar

22. İnsanlığın geçmişini anlamaya olan ilginizi 1-Hiç ilgili değilim, 10- Çok ilgiliyim aralığında değerlendirir misiniz?

Hiç ilgili değilim. - (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) - Çok ilgiliyim.

23. Bu konuda ilginizi çeken nedir?

( ) İlgimi çekmiyor ( ) Atalarımı öğrenmek ( ) Eski insanlar nasıl yaşadığını öğrenmek
( ) Gizemli olması ( ) Tarihle ilgili olması ( ) Arkeolojik kazıya katılmak
( ) Eski uygarlıklar ( ) Eski eserler bulmak ( ) Eski eserleri korumak ( ) Diğer: .....…

24. *(İlgimi çekmiyor dediyse)* **Bu konuyla ilgilenmemenizin nedeni nedir?:** .....

25. Arkeoloji ile ilgili bilgiye hangi kaynaktan ulaşıyorsunuz? *(Anketöre: 3 seçenek alınız.)*

( ) Arkeolojiye ilgim yok. [ ] Müzeler [ ] Seyahat [ ] Kitaplar [ ] Gazeteler ve dergiler [ ] Okul
[ ] Televizyon [ ] İnternet [ ] Konferans, seminer [ ] Kişilerden [ ] Diğer: ……....…

26. Toplumun arkeoloji ile ilgili bilgileri edinmesinden kim sorumlu olmalıdır?

( ) Arkeologlar ( ) Okullar ( ) Müzeler ( ) Medya ( ) Kültür ve Turizm Bakanlığı ( ) Diğer:....

27. Daha önce hiçbir arkeolojik yeri ziyaret ettiniz mi? ( ) Evet ( ) Hayır

28. *(28. soruya EVET dediyse.)* **Nerelere gittiniz? 1)** …….....…… **2)** …….....…….. **3)** …….....…….

29. *(28. soruya HAYIR dediyse.)* **Arkeolojik yerleri ziyaret etmeyi düşünüyor musunuz?**

( ) Evet, gitmeyi düşünüyorum. ( ) İmkanım olsa gitmek isterdim. ( ) Hayır, gitmeyi düşünmüyorum.

30. Çocuğunuz veya yakınlarınızın çocuklarından herhangi biri daha önce okul aracılığıyla müze veya arkeolojik alan ziyaretinden bulundu mu? ( ) Evet ( ) Hayır

31. *Şimdi size bir dizi cümle okuyacağım. Bu cümleleri doğru mu, yanlış mı buluyorsunuz?*	Kesinlikle yanlış	Yanlış	Ne doğru ne yanlış	Doğru	Kesinlikle doğru
31.1. Arkeolojik yerlere giriş ücretli olduğu için insanlar ziyaret etmiyor.	( )	( )	( )	( )	( )
31.2. Devlet arkeolojik yerleri özel sektöre verirse daha iyi bakılıp korunurlar.	( )	( )	( )	( )	( )
31.3. Irak ve Suriye'de devam eden savaşlar yüzünden çok sayıda tarihi eser zarar görmüştür.	( )	( )	( )	( )	( )
31.4. Tarihi eserlerin yok olması önemli bir konu değildir.	( )	( )	( )	( )	( )

32. Müze kartınız var mı? ( ) Evet ( ) Hayır

33. Yakın çevrenizden define bulan birileri oldu mu? ( ) Evet ( ) Hayır

34. Sizce bu bulunan defineler geçmişte kimlere aitti? : …….

35. *Şimdi size bir dizi cümle okuyacağım. Bu cümleleri doğru mu, yanlış mı buluyorsunuz?*	Kesinlikle yanlış	Yanlış	Ne doğru ne yanlış	Doğru	Kesinlikle doğru

35.1.	**Başka kültürlere her zaman ilgi duymuşumdur.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.2.	**Devlet eski eserlerin korunmasına daha fazla bütçe ayırmalıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.3.	**Tarihi kalıntılara zarar verenler cezalandırılmalıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.4.	**Arkeolojik varlıkların ülke ekonomisine katkısı yoktur.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.5.	**Devlet arkeolojik yerlerin tanıtılmasına daha fazla bütçe ayırmalıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.6.	**Türkiye'nin arkeolojik varlıkları okullarda okutulmalıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.7.	**Devlet arkeolojik varlıkların bilimsel olarak araştırılmasına daha fazla bütçe ayırmalıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.8.	**Türkiye'de eski eserlerin yeterince korunmadığını düşünüyorum.**	( )	( )	( )	( )	( )
35.9.	**Yabancı arkeologların Türkiye'de çalışması arkeoloji bilimi için faydalıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )

36. Bir yerde kaçak kazı yapıldığını görürseniz ne yaparsınız?

( ) Polisi, jandarmayı ararım. ( ) Kaymakam, muhtar gibi yöneticilere haber veririm.
( ) Bizzat müdahale ederim, uyarırım. ( ) Hiçbir şey yapmam. ( ) Diğer: ……

37.	*Şimdi size bir dizi cümle okuyacağım. Bu cümleleri doğru mu, yanlış mı buluyorsunuz?*	Kesinlikle yanlış	Yanlış	Ne doğru ne yanlış	Doğru	Kesinlikle doğru
37.1.	**Definecilik suçtur, önlenmelidir.**	( )	( )	( )	( )	( )
37.2.	**Yol ve baraj yapımı için tarihi eserler feda edilebilir.**	( )	( )	( )	( )	( )
37.3.	**Yaşadığım yerin yakınında bir arkeolojik kazı yapılmasını istemezdim.**	( )	( )	( )	( )	( )
37.4.	**Bu bir kontrol sorusudur. Görüştüğünüz kişiye sormayınız, işaretleme yapmayınız.**	( )	( )	( )	( )	( )
37.5.	**Tarihi kalıntıların korunmasında benim de sorumluluğum olduğunu düşünüyorum.**	( )	( )	( )	( )	( )
37.6.	**Arkeolojik varlıkların çocuklarıma miras kalmasını isterim.**	( )	( )	( )	( )	( )

38. Evinizde manevi değerinden dolayı sakladığınız eski bir eşya var mı? ( ) Evet var ( ) Hayır yok.

39. (Varsa) Bu nesne nedir? : ……..... **40. Peki bu nesne kaç yıllık?:** .....

41.	*Şimdi size bir dizi cümle okuyacağım. Bu cümleleri doğru mu, yanlış mı buluyorsunuz?*	Kesinlikle yanlış	Yanlış	Ne doğru ne yanlış	Doğru	Kesinlikle doğru
41.1.	**Türkiye'den yurtdışına kaçırılmış eski eserlerin geri getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.**	( )	( )	( )	( )	( )
41.2.	**Türkiye'de geçmiş uygarlıklardan kalan kalıntıları kendi kültürümün bir parçası olarak görüyorum.**	( )	( )	( )	( )	( )
41.3.	**Arkeoloji bilimi turizme hizmet etmelidir.**	( )	( )	( )	( )	( )
41.4.	**Bir tarihi eser bulunduğunda kimin arazisinde, nerede bulunursa bulunsun bulan kişinin malıdır.**	( )	( )	( )	( )	( )

42. Tarlanızda ya da yakınınızda bir eski eser, mesela bir çömlek veya testi bulsanız ne yaparsınız?

( ) Satarım. ( ) Saklarım. ( ) Polisi, jandarmayı ararım ( ) Müze-üniversite gibi kurumlara başvururum
( ) Kaymakam, muhtar gibi yöneticilere haber veririm ( ) Hiçbir şey yapmam ( ) Diğer: ……

43. Altın ya da gümüş paralardan oluşan bir define bulsanız ne yaparsınız?

( ) Satarım. ( ) Saklarım. ( ) Polisi, jandarmayı ararım ( ) Müze-üniversite gibi kurumlara başvururum
( ) Kaymakam, muhtar gibi yöneticilere haber veririm ( ) Hiçbir şey yapmam ( ) Diğer: ……

44. Hangi sosyal medya araçlarını kullanıyorsunuz? *(ANKETÖRE: Söylenen TÜM seçenekleri işaretleyiniz.)*

[ ] Facebook [ ] Twitter [ ] Whatsapp [ ] Youtube [ ] Instagram [ ] Diğer (*yazınız*)……...
( ) İnternete giriyorum ama sosyal medyayı kullanmıyorum. ( ) İnternete hiç girmiyorum.

45. Bu hanenin malı olan arabanız var mı? ( ) Var ( ) Yok

46. Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz; Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz?

( ) Türk ( ) Kürt ( ) Zaza ( ) Arap ( ) Diğer: …...……

47. Kendinizi ait hissettiğiniz dininiz ve mezhebiniz aşağıdakilerden hangisidir?

( ) Sünni (Hanefi veya Şafii) Müslüman ( ) Alevi Müslüman ( ) Diğer (Yazınız): ……..

48. Son olarak, bu evde yaşayanların aylık toplam geliri ne kadardır? Herkesin her türlü kazancı dahil evinize ayda ortalama kaç para giriyor? …….……. Türk Lirası

ANKETÖRE NOT: *Ankette görüşülen kişiler arasından bazılarıyla, kabul ederlerse daha sonra derinlemesine görüşmeler yapmayı planlıyoruz. Derin görüşmeler 30 ila 45 dakika sürer. Şu anda görüştüğünüz kişinin böyle bir görüşmeyi kabul edip etmeyeceğini öğrenmek için lütfen aşağıdaki soruları sorunuz.*

49. Görüşülen kişi adı / soyadı *(Söylemek istemezse boş bırakın)* **:** …….…….

50. Kendisiyle iletişim kurulabilecek telefon numarası : …….…….

51. Anketi nasıl buldunuz?: ……

52. ANKETİ BİTİRME SAATİ : …..... : …..…. (Boş bırakmayın, ama unuttuysanız da sonradan doldurmayın.)

53. Oturulan evin tipi: *(ANKETÖRE: Aşağıdaki şıklardan birisini, deneğe sormadan, siz* işaretleyiniz.*)*
( ) Gecekondu / Dış sıvasız apartman ( ) Müstakil, geleneksel ev
( ) Apartman ( ) Site içinde ( ) Çok lüks bina, villa

ANKETÖRÜN ADI SOYADI: ……